

Проф. др Радивоје ШУКОВИЋ

АНГАЖОВАЊЕ ИНОСТРАНИХ САРАДНИКА НА ПРОЈЕКТУ ЦРНОГОРСКА БИБЛИОГРАФИЈА 1494-1994.

Када је почетком осамдесетих година прошлог вијека отпочео рад на *Црногорској библиографији 1494-1994*, њен главни и одговорни уредник др Душан Ј. Мартиновић био је познат јавности по плодној и тематски разноврсној научној дјелатности. Резултат научноистраживачког рада, постигнут у претходне двије деценије, представљао је његових седам посебних издања и близу двије стотине прилога објављених у периодичним публикацијама. Тематску разноврсност чинила су издања из географије, културне историје и библиологије.

Осамдесетих година Душан Мартиновић се све више окретао библиолошким истраживањима и библиографији. На то су дјелимично утицале и дужности које је тада обављао — био је директор Централне народне библиотеке „Ђурђе Црнојевић”, главни и одговорни уредник часописа *Библиографски вјесник* и главни и одговорни уредник пројекта *Црногорска библиографија 1494-1994*. Поред радова из ретроспективе и персоналне библиографије тежио је тада да јавности, први пут, представи настанак и развој црногорске библиографије. На основу истрајног прикупљања и сређивања података настала је његова књига *Црногорска библиографија — Историјски развој — Библиографи*. У тој књизи, објављеној 1992. године, међу 26 библиографа 11 су странци: шест који су у Црној Гори у XIX вијеку започињали библиографски рад (Ђузепе Валинтинели, Ђузепе Тондини, де Кваренги, Павел Аполонович Ровински, Фердинанд Велц, др Јосиф (Јожеф) Бајза, а упоредо с њима пет нових, до тада непознатих: др Евгениј Љвович Немировски, др Фридхилде Краузе, Елеонора Фјодоровна Цветкава, др Зденка Рахункова, др Михела Рехакова. Аутор је заправо објавио биографско — библиографске портрете (са фотографијама) личности који су тада били сарадници *Црногорске библиографије 1494-1994*.

Немировски је већ тада завршавао рад на двије књиге I тома, посвећене старом ћириличком штампарству у Црној Гори, остали су ангажовани на екстериорици, припремању библиографске грађе за IV том — *Библиографије* — на руском (Елеонора Фјодоровна Цветкова), чешком (Зденка Рахункова и Михела Рехакова) и њемачком језику (Фридхилде Краузе).

Значајан је допринос главног и одговорног уредника и у ангажовању ових истакнутих библиографа и у сарадњи са њима током припремања нових издања IV тома. О томе сам понешто сазнао и као члан Редакције *Библиографије*, а знатно више из објављених текстова. Зато сам зажелио да нешто више кажем о обостраним заслугама — уредника и његових иностраних сарадника.

И у цјелокупном раду на уређивању *Црногорске библиографије* потврђена је оцјена Миодрага Живанова из предговора књизи *Црногорска библиографија*, према којој се будући рад на библиографији у Црној Гори „не може замислити без њега” — без Душана Мартиновића. И у сарадњи са иностраним сарадницима дошли су до пуног изражаја Душанова завидна упорност и невиђени ентузијазам. Па ипак, и више од тога, на успјех је утицао уредников научни рад, првенствено из библиологије.

Сарадњу главног и одговорног уредника *Библиографије* са иностраним ауторима књига I и IV тома, знатно су допринијели и научни скупови, посебно они на којима је Душан Мартиновић учествовао као библиолог и библиограф. Посебно су значајна три симпозијума, посвећена библиографији, одржана у другој половини осамдесетих година: Први совјетско-југословенски научни симпозијум „Проблеми регионалне библиографије” (Лењинград 1988), Други југословенско-совјетски симпозијум „Јужнословенски рукописи и инкунабуле” (Цетиње, 1989), Трећи совјетско-југословенски научни симпозијум „Проблеми ретроспективне, текуће и персоналне библиографије”. На свим овим скуповима Душан Мартиновић је активно учествовао као библиолог и библиограф, а на трећем је наступио са саопштењем „Југословенска ретроспективна библиографија данас”. На истом симпозијуму Мирослав Лукетић представио је пројекат *Црногорска библиографија 1494-1994*.

Три наведена симпозијума одржана су у вријеме интензивног рада иностраних библиографа на књигама IV тома *Црногорске библиографије* на основу раније склопљених уговора о сарадњи између Централне народне библиотеке „Ђурђе Црнојевић” и Државне библиотеке „Салтиков Шчедрин”, 1986. године, Словенске библиотеке у Прагу, 1987. године и Државне библиотеке у Источном Берлину, 1987. године.

Научни скупови били су прилика за контакте главног и одговорног уредника, за разматрање стручних питања, међу којима и класификације библиографске грађе.

Допринос научних скупова у вршењу дужности главног и одговорног уредника нагласио је и Душан Мартиновић у тек објављеној *Аутобиографији*. На стр. 77 те књиге он каже:

„Откуда онолики резултати у истраживању екстериорике — библиографије о Црној Гори на чешком, руском и њемачком језику, што су библиографи онамошњих библиотека бесплатно урадили. Једина је надокнада било то што су неки директори из наведених библиотека и неки њихови библиографи били наши гости по пар до десетак дана на Цетињу и у Црној Гори.”

О томе да је Душан Мартиновић постигао завидан успјех у обављању своје уредничке дужности прије свега као библиолог потврђује његово познанство и дугогодишња плодна сарадња са руским славистом и инкунабулистом Евгенијем Љвовичем Немировским. Први сусрет са истакнутим руским научником, професором универзитета, био је у Москви 1986. године, у вријеме када је у редакцији *Црногорске библиографије* планирано да се отпочне припремање I тома, који обухвата монографске публикације, тако што ће у првим књигама библиографски бити обрађена издања најстаријег ћириличног штампарства. За сусрет са Немировским Душан Мартиновић се определијелио у тренутку када је као библиолог сазнао за ангажовање руског инкунабулисте на *Сводном каталогу староштампаних ћириличких и глагољских издања*, чија се концепција састојала у томе да се посебно опишу сви сачувани примјерци тих књига. На том принципу Немировски је 1979. године издао *Опис издања Швајполта Фиола*, оснивача прве словенске ћириличке штампарије у Кракову 1491-1493. године. Замисао Душана Мартиновића, да се на истом принципу припреми библиографија старог ћириличног штампарства у Црној Гори, наишла је на одобравање на првом сусрету двају научника — библиолога у стану Немировског. Одушевљен сазнањем да се *Црногорска библиографија* припрема као јубиларно издање прославе петстогодишњице Црнојевића штампарије, Немировски је прихватио молбу Душана Мартиновића да буде аутор библиографских издања о старом ћириличног штампарству у Црној Гори. На тај начин, у рекордном року, припремљене су и објављене прве двије књиге: Том I, књ. 1: *Издања Бурђа Црнојевића 1494-1496* (Цетиње, 1989) и Том I, књ. 2: *Издања Божидара и Вићенца Вуковића, Стефана Мариновића, Јакова од Камене реке, Јеролима Загуровића, Јакова*

Крајкова, Бованија Антониа Рампацето, Марка и Бартомеа Ђинамија 1519-1638. (Цетиње, 1993).

Евгениј Немировски је, опет на иницијативу Душана Мартиновића, припремио и монографију *Почеци штампарства у Црној Гори (1492-1496)*. Ова студија, богато илустрована и луксузно опремљена, објављена је у енциклопедијском формату 1996. године, на Цетињу.

Четврто издање Немировског, посвећено старом ћириличком штампарству у Црној Гори, анекс је студија уз фототипско издање *Октоиха првогласника*.

Четири издања Евгенија Љвовича Немировског представљају озбиљан допринос културној историји Црне Горе.

У дугогодишњој плодној и пријатељској сарадњи, Душан Мартиновић је приказао и научни портрет Немировског. Међу Душанових 57 књига, на 12. мјесту у библиографском попису је књига *Евгениј Љвович Немировски*, објављена у Москви 1991. године. Библиографски портрет руског научника приказао је два пута у својој едицији *Портрети*, а његове нове књиге у више периодичних публикација. На скупу библиографа у Инђији, 2002. године, поднио је саопштење *Евгениј Љвович Немировски и његов допринос јужнословенској библиографији*. На основу Душановог образложеног предлога, Немировски је изабран у Црногорску академију наука и умјетности.

Поред више прилога у руској штампи о новим књигама Душана Мартиновића, Немировски је у часопису *Книжно обзрение*, 1998. године (№ 5, стр. 19), објавио прилог под насловом *Душан Мартиновић*.

У књизи *Почеци штампарства у Црној Гори*, на стр. 9, аутор је захвалност Душану исказао овим ријечима: „Нама остаје да испунимо једну пријатну обавезу — да захвалимо свим оним људима што су допринијели да се припреми и доведе до краја ово дјело, које се објављује поводом 500-годишњице штампарства у Црној Гори. Један од иницијатора нашег рада био је Душан Мартиновић, за што му изражавамо велику захвалност”.

Душан Мартиновић је сачувао лијепе успомене и на сарадњу са националним библиотекама Русије, Чешке и Њемачке. И у објављеним прилозима он је исказивао захвалност ондашњим руководиоцима библиотека и ауторима библиографских издања за IV том *Црногорске библиографије*. У писму, које је за ову прилику мени послао Душан, о руководиоцима оновремене Шчедринове библиотеке у Лењинграду (данас Руска национална библиотека у С. Петербургу), каже: „Боже, како су то били племенити руководиоци — директор Владимир Зајцов и Леонид Шилов, који су дали налог екипи најбољих библиографа Шчедринове библиотеке, да не-

колико година у склопу читавог радног времена претражују библиографску грађу о Црној Гори и Црногорцима”. Ту је истим ријечима исказана захвалност ондашњем директору Словенске библиотеке у Прагу, инж. Карелу Козелку. На истом мјесту речено је да су библиографи, др Зденка Ракунова и др Михела Рехакова, на библиографији о Црној Гори и Црногорцима „радиле као двије пчелице”. О том истрајном раду библиографа који су припремили најобимнију библиографију о Црној Гори, са 18.479 библиографских јединица, у поговору књиге IV-3, рекао је: „Оне су се са ентузијазмом прихватиле поливалентног и напорног рада крајем те (1987) године и током готово петогодишњег истраживања богатих библиотечких фондова, завршиле су рукопис у прољеће 1992. године”.

И мени се указала прилика да похвалим књиге IV тома — двије на чешком и једну на руском. О томе сам говорио на научно-промотивном скупу посвећеном *Црногорској библиографији*, одржаном на Цетињу 1995. године. То је објављено у Библиографском вјеснику 1996. године (бр. 2-3) — под насловом: *Библиографија о Црној Гори на руском језику 1772-1989*, (аутора Ф. Цветкове и др.) и *Библиографија о Црној Гори на чешком језику 1801-1991*, (аутора др Зденке Рахункове и др Михела Рехакове).

Црна Гора — библиографија на њемачком језику проф. др Фридрихе Краузе, објављена је на Цетињу 1988. године, изван едиције *Црногорска библиографија*. О значају тог издања у библиографском портрету Краузове, Душан Мартиновић је рекао:

„Иако *Библиографија* Ф. Краузе није рађена по виђењу, који је принцип не само препоручљив већ и обавеза са становишта савременог библиографског истраживања и обраде, она представља данас најопсежнији драгоцен преглед — „информатор” њемачке литературе о Црној Гори”.

Четири књиге IV тома *Црногорске библиографије*, послје њиховог објављивања, Душан Мартиновић је у својим радовима с правом означавао као значајне датуме у односима између Црне Горе и Русије, Чешке и Њемачке. То је посебно нагласио у говору на Свесловенском конгресу у Прагу 1998. године. У бесједи објављеној под насловом *Културне везе Црне Горе са Русијом и Чехословачком у свјетлости словенске узајамности и солидарности*, рекао је: „Најљепше огледало црногорско-чешких симпатија и добрих односа је *Библиографија о Црној Гори на чешком језику 1801-1991*”. А затим и ово: „У више прилика смо јавно објашњавали и публиковали да *Библиографија о Црној Гори на руском језику 1722-1989* (Цетиње, 1992) и *Библиографија о Црној Гори на чешком језику 1801-1991* (Цетиње, 1993), у склопу пројекта *Црногорска библиографија 1494-1994. године*, која се већ појавила на свјетлости дана у 22 тома енциклопедијског

формата, представља посебне драгуље у руско-црногорским и чешко-црногорским везама и дабоме јединствен споменик њихових тровјековних, односно двовјековних пријатељских, узајамности и солидарности.”

Пошто је овдје било ријечи о библиографијама на руском, чешком и њемачком језику, чију су аутори инострани библиографи, треба напоменути да су у IV тому објављено и издање које су припремили наши библиографи. У књизи IV — 45 налазе се *Библиографија о Црној Гори на италијанском језику (1532-1991)* др Весне Килибарде-Крстајић и *Библиографија о Црној Гори на енглеском језику (1593-1993)* др Бојке Н. Ђукановић.

Душан Мартиновић вјерује да ће се, и у оскудним материјално-финансијским условима, истраживање екстериорике наставити. С тим у вези он напомиње да је већ на том послу ангажовао Пољакињу др Дануту Биликиевич-Бланц, директора Библиографског института Народне (националне) библиотеке у Варшави, др Јана Јанковича из Братиславе и др Јоаниса Папандријаноса из Солуна.

Ово је прилика да др Душану Мартиновићу, уз седамдесетогодишњицу живота, честитамо и двадесет пету годишњицу успјешног уређивања едиције *Црногорска библиографија 1494-1994*, са жељом да тај посао настави и доврши.